

УДК 373.5.016:53

Г. П. Кобель,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри експериментальної фізики,
інформаційних та освітніх технологій ВНУ імені Лесі Українки,
доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів ВІШПО;

В. О. Савош,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів ВІШПО

Третій етап LIX Всеукраїнської учнівської олімпіади з фізики

Наведено умови задач та їх авторські розв'язання для 7–11 класів теоретичного туру третього етапу LIX Всеукраїнської учнівської олімпіади з фізики.

Ключові слова: швидкість, температура, маса, потужність, густина, питома теплоємність, лінза, вольтметр.

Kobel H. P., Savosh V. O. The Third Stage of the LIXth All-Ukrainian Student Olympiad in Physics.

Terms of tasks and their authorial decisions for 7–11 classes of theoretical turn of the third stage of the LIXth All-Ukrainian Student Olympiad in physics are given.

Keywords: velocity, temperature, mass, power, density, specific heat capacity, lens, voltmeter.

10 січня 2023 року в м. Луцьку проводився теоретичний тур третього етапу LIX Всеукраїнської учнівської олімпіади з фізики. У ньому взяли участь 123 учні – переможці міських та районних олімпіад Волинської області. З них – 24 учні 7 класу, 27 – 8-го, 26 – 9-го, 21 – 10-го і 25 учнів 11 класу. 14 січня проводився експериментальний тур, у ньому взяли участь 12 учнів 8 класу, 12 – 9-го.

Наводимо умови та авторські розв'язання задач теоретичного туру.

7 клас

Задача 1. Два туристи вийшли назустріч один одному: перший з пункту А о 09:00, а другий – з пункту В о 10:00. Перший спочатку йшов повільно, а потім поступово збільшував свою швидкість. Другий навпаки – спочатку швидше, а потім повільніше. Графіки залежності швидкості руху туристів від часу подано на рис. 1. Визначте: 1) відстань між пунктами А та В; 2) о котрій годині відбулася зустріч туристів.

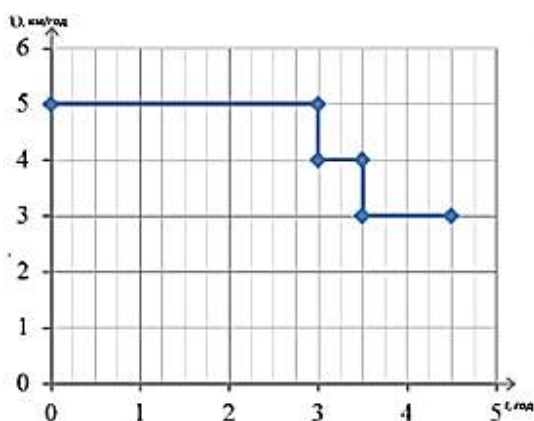

Рисунок 1-А

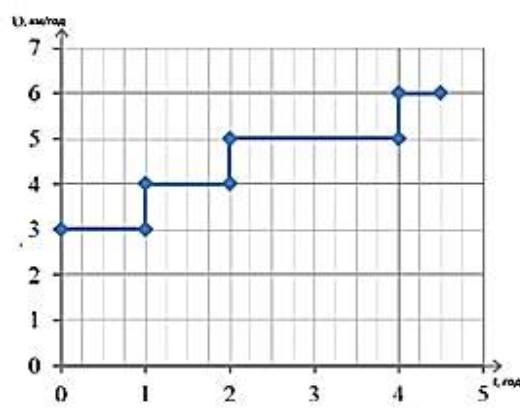

Рисунок 1-Б

Задача 2. У дві широкі циліндричні посудини різних діаметрів налили однакові об'єми води при кімнатній температурі. Час, протягом якого повністю випарувалася вода з першої посудини, становить t_1 . Однак час t_2 , протягом якого вода повністю випарувалася з другої посудини, забули зафіксувати. Потім у ці посудини знову налили такі ж самі порції води й знизу з'єднали їх тоненькою трубкою. Вода випарувалася повністю з обох посудин через час t_3 . Визначте час t_2 , якщо відомо t_1 та t_3 .

Задача 3. Металевий брусок має форму прямокутного паралелепіпеда. Семикласники з'ясували, що площа першої грані становить S_1 , другої – $S_2 = \frac{S_1}{5}$, третьої – $S_3 = 2 \cdot S_2$. Якщо цей брусок помістити в посудину, яка повністю заповнена рідиною, то маса рідини, що виллється з неї, становитиме $m = 80$ г, брусок при цьому буде повністю занурений у рідину. Відомо, що об'єм $V_1 = 5$ см³ рідини має масу $m_1 = 4$ г. Визначте довжину, ширину та висоту бруска.

Задача 4. Плівку перемотують з однієї котушки на іншу. Частота обертання котушки, на яку намотують плівку, стала і дорівнює n . Початковий радіус мотка R_0 , товщина плівки – h . Визначте швидкість подачі плівки через час t .

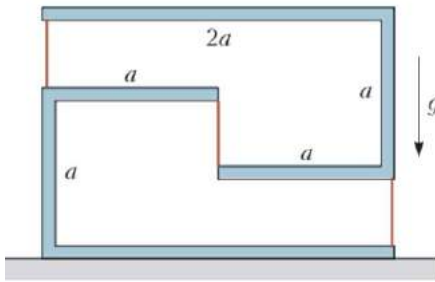

Рисунок 2

8 клас

Задача 1. На горизонтальній поверхні розташовані дві однакові деталі масами m (рис. 2), які з'єднані між собою трьома невагомими нерозтяжними нитками. Деталі виготовлено із двох однакових металевих брусків, які зігнуто в двох місцях під прямим кутом. Довжини горизонтальних ділянок $2a$ й a , довжини вертикальних – a . Уся система знаходиться в стані рівноваги. Визначте мінімальне значення сили натягу середньої нитки.

Задача 2. Див. № 2, 7 клас.

Задача 3. Електричним чайником, потужність якого 1000 Вт, нагрівають воду. Протягом 1 хв температура води підвищилася від 90 °С до 100 °С. Коли чайник вимкнули, то за 5 хв температура води знизилася на 10 °С. Який об'єм води був у чайнику? Теплоємність

чайника $C = 380 \frac{\text{Дж}}{\text{К}}$. Питома теплоємність води 4200 Дж/(кг·°С).

Задача 4. Металевий брусок у формі прямокутного паралелепіпеда має масу 800 г. Якщо його по чергово покласти на горизонтальну поверхню трьома різними гранями, то його тиск на цю поверхню становитиме

$p_1 = 1,6$ кПа, $p_2 = 5 \cdot p_1$, $p_3 = \frac{p_2}{2}$. Визначте густину матеріалу, з якого виготовлено брусок.

9 клас

Задача 1. Див. № 1, 8 клас.

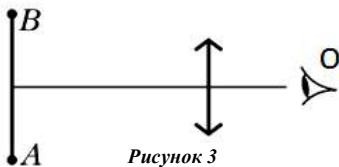

Рисунок 3

Задача 2. Тонку лінзу з фокусною відстанню 18 см закріплено на штативі. На відстані 72 см від лінзи на стіні розміщено круглу картину невеликих розмірів (рис. 3). Людина розглядає (бачить) оком O дійсне зображення картини в лінзі. Вважати, що відстань найкращого зору для ока цієї людини становить 24 см. Центр картини й око розміщені на головній оптичній осі лінзи. Виконайте рисунок і зобразіть хід променів. Визначте відстань між оком людини та лінзою.

Задача 3. Див. № 3, 8 клас.

Задача 4. У схемі, яка зображена на рис. 4, $U = 16$ В, резистори мають однакові опори, всі вольтметри також однакові. Покази першого вольтметра $U_1 = 6$ В. Знайти покази другого V_2 і третього V_3 вольтметрів.

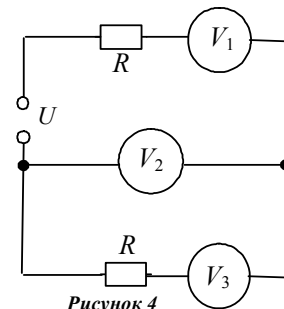

Рисунок 4

10 клас

Задача 1. Дві кульки загальною масою M одночасно вилітають горизонтально у протилежних напрямках із двохстороннього пружинного пістолета. Кулька меншої маси $m_1 = \frac{M}{5}$ отримала початкову швидкість $v_{01} = 12 \frac{\text{м}}{\text{с}}$. Яка початкова швидкість кульки більшої маси? Визначити відстань між кульками у той момент, коли вектори їх швидкостей будуть перпендикулярними. Опором повітря знехтувати. $g = 10 \frac{\text{м}}{\text{с}^2}$.

Задача 2. До стелі зали заввишки $H = 8$ м на легкій нерозтяжній нитці підвішено лінзу. Лінза рівномірно обертається по колу в горизонтальній площині так, що її головна оптична вісь завжди напрямлена вздовж нитки. Нитка утворює кут $\alpha = 60^\circ$ із вертикаллю. При цьому на підлозі видно чітке зображення точки підвісу. Яка відстань d від предмета (точки підвісу) до лінзи? Визначити лінійну швидкість руху цього зображення, якщо фокусна відстань лінзи $F = 3$ м. $g = 10 \frac{\text{м}}{\text{с}^2}$.

Задача 3. Див. № 3, 8 клас.

Задача 4. Див. № 4, 9 клас.

11 клас

Задача 1. Див. № 1, 10 клас.

Задача 2. Див. № 2, 10 клас.

Задача 3. В U-подібну трубку з площею поперечного перерізу $S = 1 \text{ см}^2$ налито ртуть. Правий кінець трубки закривають корком так, що у закритій частині міститься $V_1 = 10 \text{ см}^3$ повітря. Яку масу ртуті потрібно долити у ліве, відкрите коліно, щоб його повністю заповнити? Атмосферний тиск становить 760 мм рт. ст. Густина ртуті $\rho = 13,6 \frac{\text{г}}{\text{см}^3}$. $g = 10 \frac{\text{м}}{\text{с}^2}$.

Задача 4. Див. № 4, 9 клас.

Розв'язування задач

7 клас

Задача 1. З рис. 1 видно, що графік а) відповідає руху другого туриста, графік б) – першого. Використовуючи графік а), визначимо загальну відстань l між пунктами:

$$l = l_{b1} + l_{b2} + l_{b3}. \quad (1)$$

$$l = v_{b1} \cdot t_{b1} + v_{b2} \cdot t_{b2} + v_{b3} \cdot t_{b3}.$$

$$l = 5 \frac{\text{км}}{\text{год}} \cdot 3 \text{ год} + 4 \frac{\text{км}}{\text{год}} \cdot 0,5 \text{ год} + 3 \frac{\text{км}}{\text{год}} \cdot 1 \text{ год} = 20 \text{ км}.$$

З іншого боку, для першого туриста:

$$l = l_{a1} + l_{a2} + l_{a3} + l_{a4}.$$

$$l = v_{a1} \cdot t_{a1} + v_{a2} \cdot t_{a2} + v_{a3} \cdot t_{a3} + v_{a4} \cdot t_{a4}.$$

$$l = 3 \frac{\text{км}}{\text{год}} \cdot 1 \text{ год} + 4 \frac{\text{км}}{\text{год}} \cdot 1 \text{ год} + 5 \frac{\text{км}}{\text{год}} \cdot 2 \text{ год} + 0,5 \frac{\text{км}}{\text{год}} \cdot 6 \text{ год} = 20 \text{ км}.$$

Із графіків видно, що через 2 год від початку руху першого туриста (об 11:00) перший пройде 7 км, другий – 5 км, відстань між туристами становитиме: $l_2 = 20 \text{ км} - 7 \text{ км} - 5 \text{ км} = 8 \text{ км}$. Отже: $l_2 = v_{b3} \cdot t + v_{a1} \cdot t$. Звідси:

$$t = \frac{l_2}{v_{b3} + v_{a1}}; \quad t = \frac{8 \text{ км}}{10 \frac{\text{км}}{\text{год}}} = 48 \text{ хв}. \quad \text{Це означає, що туристи зустрінуться об 11:48.}$$

Задача 2. Нехай N – кількість молекул у кожній посудині. Швидкість вилітання молекул із першої та другої посудин відповідно становитиме: $\frac{N}{t_1}$ (1) та $\frac{N}{t_2}$ (2). Коли посудини з'єднали трубкою, то очевидно, що загальна

кількість молекул в них становитиме $2N$, а, відповідно, швидкість вилітання молекул $\frac{2 \cdot N}{t_3}$ (3). Оскільки процес

вилітання молекул із посудин в обох випадках є неперервним, то, врахувавши рівняння (1)–(3), можна записати

$$\text{рівність: } \frac{2 \cdot N}{t_3} = \frac{N}{t_1} + \frac{N}{t_2}. \quad \text{Звідси: } \frac{N}{t_2} = \frac{2 \cdot N}{t_3} - \frac{N}{t_1}; \quad \frac{1}{t_2} = \frac{2}{t_3} - \frac{1}{t_1} = \frac{2 \cdot t_1 - t_3}{t_1 t_3}; \quad t_2 = \frac{t_1 t_3}{2 \cdot t_1 - t_3}.$$

Задача 3. Нехай a, b, c – лінійні розміри бруска. Площу граней бруска можна записати: $S_1 = a \cdot b$ (1);

$$S_2 = a \cdot c$$
 (2); $S_3 = c \cdot b$ (3). Врахувавши умову задачі, отримаємо: $a \cdot c = \frac{a \cdot b}{5}$; $c = \frac{b}{5}$ (4).

$b \cdot c = 2 \cdot a \cdot c$; $b = 2 \cdot a$ (5). Оскільки брусок має форму прямокутного паралелепіпеда, то його об'єм визначимо з формули: $V = a \cdot b \cdot c$ (6). Врахувавши (4) та (5), формула (6) набере вигляду:

$$V = a \cdot 2 \cdot a \cdot \frac{2 \cdot a}{5} = \frac{4 \cdot a^3}{5} \quad (7).$$

Для рідини, яку витісняє брусок з посудини, буде справедлива рівність: $\frac{m}{V_p} = \frac{m_1}{V_1}$ (8).

З рівняння (8): $V_p = \frac{m}{m_1} V_1$; $V_p = \frac{80 \text{ г}}{4 \text{ г}} 5 \text{ см}^3 = 100 \text{ см}^3$. Очевидно, що брусок витісняє об'єм рідини, що дорівнює об'єму бруска: $V_p = V$; $\frac{4 \cdot a^3}{5} = 100 \text{ см}^3$; $a = 5 \text{ см}$. Врахувавши (4) та (5), знайдемо інші сторони: $b = 2 \cdot 5 \text{ см} = 10 \text{ см}$; $c = \frac{10 \text{ см}}{5} = 2 \text{ см}$.

Задача 4. Кількість обертів котушки, на яку намотують плівку за час t , становитиме: $N = n \cdot t$ (1). Очевидно, що радіус котушки за цей час збільшиться на величину $h \cdot N = h \cdot n \cdot t$ й становитиме: $R = R_0 + h \cdot n \cdot t$ (2). Отже, швидкість руху плівки через час t : $v = 2\pi \cdot n \cdot (R_0 + h \cdot n \cdot t)$.

8 клас

Задача 1. Нехай $\vec{T}_1, \vec{T}, \vec{T}_2$ – сили натягу лівої, середньої та правої ниток відповідно. Верхня деталь підвішена до середньої нитки й розтягує її, тому сила $\vec{T}$ напрямлена вгору, а ліва та права нитки не дозволяють деталі обертатися, тому $\vec{T}_1$, та $\vec{T}_2$ напрямлені вертикально вниз. Запишемо умови рівноваги верхньої деталі:

а) рівнодійна сума всіх сил, що діють на деталь, дорівнює нулю. В проєкціях на вертикальну вісь: $mg + T_1 + T_2 - T = 0$ (1);

б) алгебраїчна сума моментів сил, що діють на деталь, дорівнює нулю: $T_1 \cdot a + \frac{mg}{4} \cdot \frac{a}{2} - T_2 \cdot a - \frac{2mg}{4} \cdot \frac{a}{2} - \frac{mg}{4} \cdot a = 0$ (2); $T_1 - T_2 - \frac{3mg}{8} = 0$ (3); із формули (1): $T_1 = T - mg - T_2$ (4).

Підставивши (4) в (3), отримаємо: $T - mg - T_2 - T_2 - \frac{3mg}{8} = 0$; $T = \frac{11 \cdot mg}{8} + 2 \cdot T_2$. Сила натягу буде мінімальною, коли $T_2 = 0$. Отже: $T_{\min} = \frac{11 \cdot mg}{8}$.

Задача 2. Див. розв. № 2, 7 клас.

Задача 3. Запишемо рівняння теплового балансу для процесу нагрівання з урахуванням втрат енергії:

Дано:
 $P = 1000 \text{ Вт}$
 $t_1 = 90^\circ \text{ C}$
 $t_2 = 100^\circ \text{ C}$
 $\tau_1 = 1 \text{ хв}$
 $\Delta t_2 = 10^\circ \text{ C}$
 $\tau_2 = 5 \text{ хв}$
 $C = 380 \frac{\text{Дж}}{\text{К}}$
 $c_b = 4200 \text{ Дж}/(\text{кг} \cdot ^\circ \text{ C})$
 $\rho = 1000 \frac{\text{кг}}{\text{м}^3}$
 $V = ?$

$P\tau_1 = c_b m \Delta t_1 + C \Delta t_1 + P_{\text{вт}} \tau_1$ (1), де $P_{\text{вт}}$ – потужність втрат, $\Delta t_1 = t_2 - t_1$. При охолодженні середня потужність втрат така ж сама, бо різниці температур чайника з водою та навколишнього середовища такі ж, як і при нагріванні. При охолодженні чайника з водою: $c_b m \Delta t_2 + C \Delta t_2 = P_{\text{вт}} \tau_2$. Звідси: $P_{\text{вт}} = \frac{c_b m \Delta t_2 + C \Delta t_2}{\tau_2}$. Підставимо в

(1): $P\tau_1 = c_b m \Delta t_1 + C \Delta t_1 + \frac{c_b m \Delta t_2 + C \Delta t_2}{\tau_2} \tau_1$. Знаходимо масу води:

$m = \frac{P\tau_1\tau_2 - C(\Delta t_1\tau_2 + \Delta t_2\tau_1)}{c_b(\Delta t_1\tau_2 + \Delta t_2\tau_1)}$, $m = \frac{P\tau_1\tau_2}{c_b(\Delta t_1\tau_2 + \Delta t_2\tau_1)} - \frac{C}{c_b}$. Виконаємо обчислення в СІ:

$m = \frac{10^3 \cdot 60 \cdot 5 \cdot 60}{4200 \cdot (10 \cdot 5 \cdot 60 + 10 \cdot 60)} - \frac{380}{4200} = 1,1 \text{ (кг)}$. Об'єм води $V = \frac{m}{\rho}$.

$V = \frac{1,1}{10^3} = 1,1 \cdot 10^{-3} \text{ (м}^3\text{)} = 1,1 \text{ л}$.

Задача 4. Нехай a, b, c – лінійні розміри бруска. Площу граней бруска можна записати: $S_1 = a \cdot b$ (1); $S_2 = a \cdot c$ (2); $S_3 = c \cdot b$ (3). За умовою задачі: $p_2 = 5 \cdot p_1$ (4) і $p_3 = \frac{p_2}{2}$ (5). Відомо, що

$p = \frac{F}{S} = \frac{mg}{S}$ (6). Врахувавши (1)–(3) та (6), отримаємо: $p_1 = \frac{mg}{a \cdot b}$ (7); $p_2 = \frac{mg}{a \cdot c}$ (8); $p_3 = \frac{mg}{c \cdot b}$ (9).

Врахувавши (4)–(9), отримаємо: $\frac{mg}{a \cdot c} = \frac{5 \cdot mg}{a \cdot b}$; $b = 5 \cdot c$ (10); $\frac{mg}{b \cdot c} = \frac{1}{2} \cdot \frac{mg}{a \cdot c}$; $a = \frac{b}{2}$ (11).

Методичні публікації

Враховавши (7) та (11), отримаємо: $p_1 = \frac{2 \cdot mg}{b^2}$ (12). Визначимо з останньої формули b : $b = \sqrt{\frac{2 \cdot mg}{p_1}}$;

$b = \sqrt{\frac{2 \cdot mg}{p_1}}$; $b = \sqrt{\frac{2 \cdot 0,8 \text{ кг} \cdot 10 \frac{\text{Н}}{\text{кг}}}{1600 \text{ Па}}} = 0,1 \text{ м}$. Визначимо об'єм бруса: $V = a \cdot b \cdot c = \frac{1}{2} \cdot b \cdot b \cdot \frac{1}{5} \cdot b = \frac{1}{10} \cdot b^3$. Густина

бруса знайдемо з формули: $\rho = \frac{m}{V} = \frac{10 \cdot m}{b^3}$; $\rho = \frac{10 \cdot 800 \text{ г}}{(10 \text{ см})^3} = 8 \frac{\text{г}}{\text{см}^3}$.

9 клас

Задача 1. Див. розв. № 1, 8 клас.

Задача 2. На рис. 5 побудовано зображення картини A_1B_1 . З умови задачі випливає, що $F = 18 \text{ см}$, $d = 72 \text{ см}$, $d_0 = 24 \text{ см}$, x – відстань між оком людини та лінзою. Очевидно, що $x = f + d_0$ (1). Із формули тонкої лінзи визначимо відстань від лінзи до зображення:

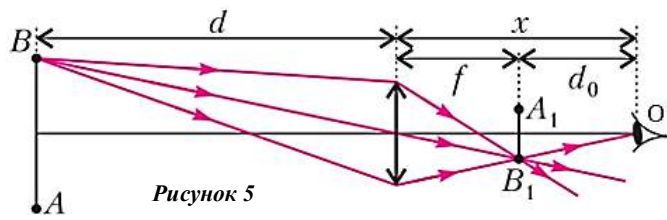

Рисунок 5

$\frac{1}{F} = \frac{1}{d} + \frac{1}{f}$; $f = \frac{d \cdot F}{d - F}$ (2). Враховавши (2), отримаємо: $x = \frac{72 \text{ см} \cdot 18 \text{ см}}{72 \text{ см} - 18 \text{ см}} + 24 \text{ см} = 48 \text{ см}$.

Задача 3. Див. розв. № 3, 8 клас.

Задача 4. Зобразимо трохи інакше електричну схему (див. рис. 6). Нехай r – опір кожного із вольтметрів.

Дано:

$U = 16 \text{ В}$

$U_1 = 6 \text{ В}$

$U_2 = ?$,

$U_3 = ?$

Вольтметр завжди показує спад напруги на самому собі. Напруги на паралельно з'єднаних вітках однакові: $U_2 = U_3 + \frac{U_3}{r} R$ (1). Через вольтметр V_3 проходить струм силою $I_3 = \frac{U_3}{r}$. Спад напруги на всьому

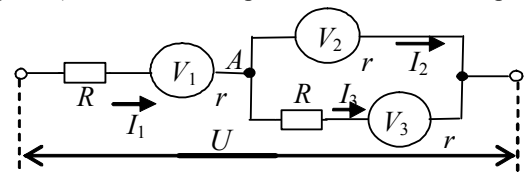

Рисунок 6

колі дорівнює сумі спадів на окремих, послідовно з'єднаних ділянках: $U = U_1 + \frac{U_1}{r} R + U_2$

(2). Через вольтметр V_1 проходить струм силою $I_1 = \frac{U_1}{r}$. Із рівнянь (1) та (2) виключаємо $\left(1 + \frac{R}{r}\right)$. Із (1)

знаходимо: $1 + \frac{R}{r} = \frac{U_2}{U_3}$. Із (2) маємо: $1 + \frac{R}{r} = \frac{U - U_2}{U_1}$. Отримуємо рівняння відносно напруг $\frac{U_2}{U_3} = \frac{U - U_2}{U_1}$ (3).

Для вузла A маємо: $I_1 = I_2 + I_3$, або $\frac{U_1}{r} = \frac{U_2}{r} + \frac{U_3}{r}$. Звідси: $U_1 = U_2 + U_3$ (4).

Розв'язуємо рівняння (3) і (4) як систему. Із (4) маємо: $U_3 = U_1 - U_2$. $\frac{U_2}{U_1 - U_2} = \frac{U - U_2}{U_1}$,

$U_2 U_1 = (U_1 - U_2)(U - U_2)$, $U_2 U_1 = U U_1 - U U_2 - U_1 U_2 + U_2^2$. Або: $U_2^2 - 2U_1 U_2 - U U_2 + U U_1 = 0$. Перейдемо в отриманому квадратному рівнянні до числових коефіцієнтів: $U_2^2 - 28U_2 + 96 = 0$. $U_2 = 14 \pm \sqrt{196 - 96} = 14 \pm 10$. Значення $U_2 = 24 \text{ В}$ $16 \text{ В} = U$, тому його відкидаємо. Отже, $U_2 = 4 \text{ В}$, а $U_3 = 6 - 4 = 2 \text{ В}$.

10 клас

Задача 1. Знайдемо початкову швидкість кульки більшої

Дано:

$m_1 = \frac{M}{5}$

$v_{01} = 12 \frac{\text{м}}{\text{с}}$

$g = 10 \frac{\text{м}}{\text{с}^2}$

$l = ?$

маси:

$m_1 v_{01} = m_2 v_{02}$,

$v_{02} = \frac{m_1 v_{01}}{m_2} = \frac{M \cdot 5}{5 \cdot 4M} v_{01} = \frac{v_{01}}{4} = 3 \left(\frac{\text{м}}{\text{с}}\right)$.

Запишемо залежність швидкості від часу

для кожної кульки у векторній формі: $\vec{v}_1 = \vec{v}_{01} + \vec{g}t$ та $\vec{v}_2 = \vec{v}_{02} + \vec{g}t$. Зобразимо на рисунку момент, коли вектори швидкостей кульок будуть перпендикулярними. Відстань між кульками:

$l = l_1 + l_2 = v_{01}t + v_{02}t = (v_{01} + v_{02})t$. Потрібно знайти час t . Із рис. 7 видно:

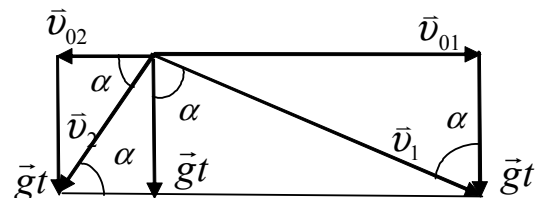

Рисунок 7

$$\operatorname{tg} \alpha = \frac{v_{01}}{gt} = \frac{gt}{v_{02}}. \quad (gt)^2 = v_{01} \cdot v_{02}, \quad t = \frac{\sqrt{v_{01} \cdot v_{02}}}{g}. \quad \text{Тоді шукана відстань: } l = (v_{01} + v_{02}) \frac{\sqrt{v_{01} \cdot v_{02}}}{g}.$$

Виконаємо обчислення в СІ: $l = (12 + 3) \frac{\sqrt{12 \cdot 3}}{10} = 9 \text{ (м)}$.

Задача 2. Лінза (її оптичний центр – точка O) рухається по колу радіусом r із центром у точці C з доцентровим прискоренням. Запишемо закон руху лінзи: $\vec{F} + m\vec{g} = m\vec{a}_0$,

Дано:
 $H = 8 \text{ м}$
 $\alpha = 60^\circ$
 $F = 3 \text{ м}$
 $g = 10 \frac{\text{м}}{\text{с}^2}$
 $d = ?$, $v = ?$

$a_0 = \omega^2 \cdot r = g \cdot \operatorname{tg} \alpha$. Радіус $r = d \cdot \sin \alpha$, де d – відстань від предмета S до лінзи. Кутова

швидкість лінзи: $\omega = \pm \sqrt{\frac{g \cdot \operatorname{tg} \alpha}{r}} = \pm \sqrt{\frac{g}{d \cos \alpha}}$. Для визначення d розв'яжемо систему

рівнянь: $d + f = \frac{H}{\cos \alpha}$ і $\frac{1}{F} = \frac{1}{d} + \frac{1}{f}$. $f = \frac{H}{\cos \alpha} - d$, $\frac{1}{f} = \frac{1}{F} - \frac{1}{d}$, $f = \frac{dF}{d - F}$.

$\frac{H}{\cos \alpha} - d = \frac{dF}{d - F}$, $\frac{H}{\cos \alpha} d - \frac{FH}{\cos \alpha} - d^2 = 0$, $d^2 - \frac{H}{\cos \alpha} d + \frac{FH}{\cos \alpha} = 0$. Підставимо в останнє

рівняння числові значення в СІ. $d^2 - 16d + 48 = 0$, $d = 8 \pm \sqrt{64 - 48} = 8 \pm 4$, $d_1 = 12 \text{ (м)}$, $d_2 = 4 \text{ (м)}$.

Знаходимо модулі лінійної швидкості обертання зображення точки підвісу на підлозі.

$$v_1 = \omega_1 R = \sqrt{\frac{g}{d_1 \cos \alpha}} \cdot H \operatorname{tg} \alpha, \quad v_2 = \omega_2 R = \sqrt{\frac{g}{d_2 \cos \alpha}} \cdot H \operatorname{tg} \alpha. \quad v_1 = \sqrt{\frac{10}{12 \cos 60^\circ}} \cdot 8 \cdot \operatorname{tg} 60^\circ = 17,9 \left(\frac{\text{м}}{\text{с}} \right),$$

$$v_2 = \sqrt{\frac{10}{4 \cos 60^\circ}} \cdot 8 \cdot \operatorname{tg} 60^\circ = 31 \left(\frac{\text{м}}{\text{с}} \right).$$

Задача 3. Див. розв. № 3. 8 клас.

Задача 4. Див. розв. № 4. 9 клас.

11 клас

Задача 1. Див. розв. № 1. 10 клас.

Задача 2. Див. розв. № 2. 10 клас.

Задача 3. Маса долиної ртуті: $m = \rho V = \rho(2V_1 - Sh)$ (рис. 8). До повітря

Дано:
 $S = 1 \text{ см}^2$
 $V_1 = 10 \text{ см}^3$
 $p_{\text{ат}} = 76 \text{ см рт. ст.}$
 $g = 10 \frac{\text{м}}{\text{с}^2}$
 $m = ?$

у закритій частині трубки застосуємо закон Бойля–Маріотта: $p_1 V_1 = p_2 V_2 = p_2 Sh$. Початковий тиск

$p_1 = p_{\text{ат}}$, кінцевий – $p_2 = p_{\text{ат}} + \rho gh$. $p_{\text{ат}} = \rho g H$, де $H = 76 \text{ см}$. Тоді $\rho g H V_1 = (\rho g H + \rho gh) Sh$, або $H V_1 = (H + h) Sh$. Отримуємо квадратне рівняння відносно h : $Sh^2 + SHh - HV_1 = 0$. Підставимо числові значення і знайдемо h в сантиметрах.

$$h^2 + 76h - 760 = 0, \quad h = -38 + \sqrt{38^2 + 760} = -38 + 46,95 = 8,95 \text{ (см)}.$$

$$m = 13,6(2 \cdot 10 - 1 \cdot 8,95) = 150,3 \text{ (г)}.$$

Задача 4. Див. розв. № 4. 9 клас.

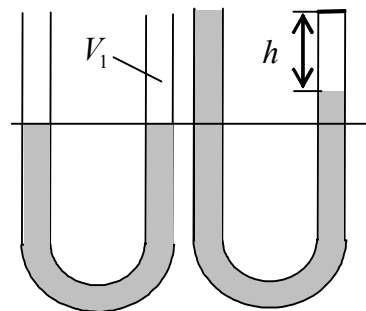

Рисунок 8

Література

1. Алексейчук В., Гальчинський О., Шопя Г. Обласні олімпіади з фізики. Задачі та розв'язки. Львів : Євросвіт, 2004. 184 с.: іл.
2. Гончаренко С. У., Коршак Є. В. Фізика. Олімпіадні задачі. Вип. 2. 9–11 класи. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 1999. 200 с.
3. Кобель Г. П., Савош В. О. Олімпіадні задачі з фізики (Районна та обласна учнівська олімпіада з фізики: Волинська область, 2013/2014 навч. рік). Луцьк : LUCKY, 2016. 60 с.
4. Їх же. Олімпіадні задачі з фізики (обласна учнівська олімпіада з фізики: Волинська область, 2015–2019 навч. рік). Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 96 с.
5. Їх же. Практикум розв'язування олімпіадних задач з фізики. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 112 с.